

WIM OPBROUCK

Hij wist het niet meer

Novelle

 Manteau

Ever tried.
Ever failed.
No matter.
Try again.
Fail again.
Fail better.

- Samuel Beckett -

Het licht gaat uit. Knip. Black-out. De spreekwoordelijke donderslag bij heldere hemel. Een genadeslag is het niet, eerder een kopstoot, uitgedeeld door een ongenode gast die uit het niets voor zijn neus staat. Bam! Een kortsluiting in de hersenen alsof er een stroomkabel uit zijn rug is getrokken, een pauzeknop wordt ingeduwd, een airbag in zijn gezicht ontploft, een hand hem plotseling onder water duwt. Hij ziet alle mogelijke metaforen en clichés voorbijflitsen, maar niet de tekst die hij zou moeten zeggen.

Honderden ogen staren hem, Willem De Wachter, aan. Negenhonderdvijftig paar om precies te zijn. De hele zaal zit vol. De meeste toeschouwers zijn uitgenodigd door de theatercompagnie. Ook de minister van Cultuur en andere hoogwaardigheidsbekleders zijn aanwezig. Recensenten, schrijvers, een beroemd fotograaf, collega-acteurs met een vrije avond, het overige publiek; ze hangen allemaal aan zijn lippen. Althans de meesten onder hen.

Willem scant de zaal. Op de vijfde rij kan een toeschouwer een eerste geeuw niet onderdrukken. Vanaf het tweede zijbalkon

klinkt hardnekkig gehoest. Iemand zit er ongegeneerd te kuchen en te schrapen, de hoest verspreidt zich als een luidruchtige wind over de aandachtige theaterhoofden. Ergens op rij drie ziet Willem een hand in een knisperend zakje snoep verdwijnen. Zijn blik glijdt verder, naar de andere kant van de tribune. Daar helpt een suppoost een oudere heer de zaal verlaten. Zou de arme stakker met z'n astmatisch piepende longen deze avond overleven? Een streep licht valt door de openslaande klapdeurtjes en enkele toeschouwers draaien zich met een gekwelde blik naar de bejaarde om. 'Shhht!' wordt er gesist. De echtgenote strompelt met haar handtas in de ene, het programmaboekje in de andere hand achter het tweetal aan, zich door een woud van knieën en onderbenen worstelend. In dit schemerdonker lijkt ze wel een krab die wanhopig de weg naar het water zoekt.

Als ook zij vertrokken is, daalt de rust opnieuw over de zaal neer en ademt Willem met het publiek weer dezelfde adem. Het is een betovering die alleen in het theater plaatsheeft. Willem vindt die magie altijd overweldigend, maar vanavond overweldigt hem iets anders, iets venijnigs. Onaangekondigd staat alles stil.

Pauze.

Wat waren zijn laatste zinnen? Willem probeert de echo van de tekst in zijn mond te proeven. Volzinnen waren het, maar ze zijn vervlogen. Laat staan dat hij weet wat erop moet volgen. Wel weet hij dat zijn personage verlangt naar iets, maar naar wat?

Mijn vader is een tovenaar, 't is echt, 't is heus, 't is raar maar waar. Een Ti-ta Tovenaar, 't is raar, 't is raar, 't is raar. Hij heeft het ook aan mij geleerd, maar soms gaat het wel eens verkeerd. En gaat het niet zoals ik wil, dan doe ik dit, en alles staat stil.

Ja, het gaat verkeerd. Hij staat stil. Stilte is de beloning van de toneelspeler, zeggen sommigen. De absolute aandacht hebben van de toehoorder is het allerhoogste. Een speld kunnen horen vallen. Of is het de lach, de traan? Is het applaus niet de grootste beloning voor een acteur? Waarom moet er zoveel beloond worden in het theater? Waarom moet er altijd van alles in het theater? *To hold the mirror up to nature.* Willem is niet de man van de citaten, maar deze zin uit Hamlet is de doodoener die hem

al jaren achtervolgt. De maatschappij een spiegel voorhouden, een geweten schoppen? ‘Kunst veredelt.’ ‘Nut en vermaak.’ Het zijn echo’s van de volksverheffing hem ingelepeld door de hier aanwezige minister van Cultuur die de publieksparticipatie en de drempelverlaging hoog in het vaandel draagt. Welke drempels moet hij dan verlagen? Wacht even. Als er dan toch per se iets moet, moet het theater de maatschappij dan niet op haar kop zetten in plaats van die bespottelijke spiegel voor te houden?

‘Als het me niet raakt vind ik er geen bal aan, het moet me raken!’ hoort hij weleens mensen snateren bij een streekbier in de theaterfoyers. Geen probleem, denkt hij dan, ik help je wel over de drempel heen. Kom maar. Ik zal de gids zijn die je de weg zal wijzen. De weg naar wat? De ontroering? De lach? De verontwaardiging? De spiegel waarin je het mooiste en het lelijkste van het land en jezelf kunt zien? De verontrusting? Waar wil je precies geraakt worden, en waardoor?

Het theater moet geen spiegel zijn, maar een deur.

In deze voorstelling speelt Willem een romanschrijver. Een bijzonder boeiend personage, want de schrijver die hij speelt is nog onder de levenden. Samen met zijn tegenspeelster Anne heeft hij ter voorbereiding de auteur enkele maanden geleden mogen ontmoeten in diens zuidelijke woonplaats. Een nog levende schrijver spelen voelt wat ongemakkelijk, temeer omdat die hier vanavond in de zaal zit.

Willem moet het publiek in het hoofd van zijn personage krij-

gen, zodat het kan voelen wat de schrijver voelt, zien wat hij ziet.

Hij staart naar de punten van zijn lichtbruine kalfslederen schoenen. Dat is wat mensen doen wanneer ze het niet meer weten, realiseert hij zich. Ze staren naar hun schoenpunten. Willem hecht veel belang aan het dragen van de juiste schoenen op het toneel. Hij weigert pertinent te kleine schoenen te dragen. Te kleine schoenen zijn de hel. Voor deze rol wilde hij 'stille' schoenen. Schoenen waarmee hij geluidloos over het toneel kan zweven, schoenen die hem een zekere lichtheid geven. Dat kunnen schoenen. Ze maken je gewichtloos of loodzwaar.

Schoenen zijn het fundament van je personage. Hij kijkt naar de meer dan honderd jaar oude planken van de toneelvloer onder zijn schoenen. Planken die alles hebben gezien, alles hebben meegemaakt. Dan glijdt zijn blik verder over de vloer, tot bij de Koperen Kees. Dit merkteken, een rond koperen plaatje vooraan op het toneel, is voor theatertechnici het vaste meetpunt voor het plaatsen van decor, licht en geluid. Het teken bevindt zich in elk theater op het kruispunt van de middellijn van het toneel en de lijn die kan worden getrokken langs de achterzijde van de manteaus, de toneellijst. Willem staat stil op dit ingebeelde kruispunt. En niet alleen hij staat stil. Ook Anne staat stil. Ze is gekleed in een witte bruidsjurk en is zojuist geruisloos van hem weggeschuifeld. Hij kijkt niet om, maar weet dat ze nu bij de andere spelers achter op het toneel

staat. Ze houden de adem in. Zouden ze elkaar al verbaasde blikken toewerpen?

Willem kijkt opzij. In de donkere coulissen zit de theatertech-
nicus, die zich van geen kwaad bewust is. Acteurs nemen wel
vaker theatrale pauzes, zal de beste man denken. Willem kan
niet meteen op zijn naam komen. Dat is bizar want ze werken
al meer dan twintig jaar samen... Hij weet het weer. Het is Mar-
tijn. Martijn zit steeds trouw op zijn inspiciëntenpost, volgt de
voorstelling als een havik en is nooit afgeleid door verleidin-
gen uit de buitenwereld. Niets dodelijker voor acteurs dan een
technicus die tijdens de speeltijd op zijn mobiel zit te tokke-
len. Zou Martijn zich de woorden voor de geest kunnen halen
die nu zo angstaanjagend wegblijven uit Willems mond? Zal
Willem op Martijn afstappen en vragen hoe het verder moet?
Misschien ligt daar ergens zijn tekstbrochure, kan hij er even
een kijkje in nemen en weer verder gaan. Hij durft niet van het
toneel te stappen en Martijn om hulp te vragen. Daarmee zou
hij toegeven aan het niet meer weten.

Hij denkt: ik moet na de voorstelling deze schoenen poetsen.

Willem hoopt mooi oud te worden in zijn vak. Genereus en
met een groot hart voor de nieuwe generaties. Nieuwsgierig te
blijven zoals Kuifje. Veel spelers van zijn leeftijd heeft hij zien
verzuren. Hijzelf is nog lang niet theatermoe, zegt hij weleens
in interviews. Hij is wat men noemt een podiumbeest. Een
theaterbuffel van het zuiverste soort. Opgeleid aan een van de

beste theaterscholen van Vlaanderen, de legendarische Studio Herman Teirlinck. Lang geleden, ergens diep in de vorige eeuw, toen men nog koorzang, acrobatiek, klassiek ballet en scenisch vechten doceerde aan de jonge toneelwolven. Hij ziet het theater nog steeds als een heilige ruimte waar zich oude rituelen voltrekken en waar tussen twee gordijnen álles mogelijk is. Wat op papier staat krijgt op het toneel een adem en wordt beeld. Hij houdt van de samenzwering, de verhalen, het repertoire, het zingen van de muren, het zuchten van het rode pluche. Hij houdt van de verborgen repetitieruimtes waar dromen werkelijkheid worden en de waarheid gekneet wordt tot iets wat erop lijkt. Na een voorstelling loopt hij graag door de verlaten wandelgangen, dan geniet hij van de rust van een lege zaal, de aanblik van het lege toneel.

Herinneringen komen aanwaaien in zijn hoofd. Niet nu, denkt hij. Niet nu! Hij probeert opnieuw zijn tekst voor de geest te halen, de bladspiegel op te roepen met zijn fotografische geheugen. Een geheugen dat hem zelden of nooit in de steek laat. Het lukt hem niet. Hij dacht dat hij de tekst veilig in zijn bezit had, maar nu die in zijn hoofd is kwijtgeraakt overvalt hem angst. Is het verlorene nog terug te vinden? Hij ziet Martijn iets fluisteren in de microfoon van zijn headset. Wat fluistert hij daar? En naar wie van de crew?

Urenlang kan Willem technici gadeslaan die licht maken in het donker, klanken tappen uit mengpanelen of huizen bouwen

van karton. Ook houdt hij van het zachte zoemen van een naaimachine in het kostuumatelier, waar men de mooiste stoffen voor de keizer knipt. Deze vakmensen zijn het kloppend hart van het theater. Zij die maken, zij die doen. Bedenkers van brood en spelen. *Bonk bonk bonk*, doet zijn hart. Het klopt vandaag nog harder dan anders. Het theater pulseert door Willems bloed en door de eeuwen heen, het baant zich een weg door de geschiedenis, en verbindt zich altijd weer met het publiek, zonder wie het theater en de acteurs geen bestaansrecht hebben. Het vervelt als een slang. Generaties komen en gaan. Steeds weer snijden nieuwe theatermakers de tijden en de geesten aan en bevolken het toneel met de meest wonderlijke verzinsels.

Het toneel is met de mens geboren, en zal niet eerder dan met de mens ten onder gaan. In zijn oude evolutie heeft het goede en slechtere tijden beleefd. Maar geen crisis vermocht ooit zijn leefbaarheid in gevaar te brengen. Uit alle inzinkingen wist het telkens krachtiger op te staan.

De zaal kijkt hem verwachtingsvol aan. Willem haalt adem, recht zijn rug en veegt een stofje van zijn mouw. Hij wil het credo van zijn oude theatervader Herman Teirlinck graag blijven geloven. Hij heeft het zo geleerd van zijn oude meesters, die hij liefdevol 'sjamanen' noemt. Zij hebben het hem voorgedaan, de weg getoond. Hij heeft op zijn beurt die weg gevolgd, is

onderweg meermaals verdwaald en heeft daardoor nieuwe, vruchtbare theatergronden ontdekt. Met vallen en opstaan. Halleluja! Anderen zullen dan weer in zijn voetsporen stappen, misschien heel even hand in hand met hem lopen, om vervolgens afscheid te nemen. Een kort adieu, en dan kiezen ook zij weer hun eigen pad. Het is de eeuwige wederkeer. In de kunsten is dat voelbaar, en al helemaal in het theater. Het doorgeven van de teksten, de verhalen, de oude liederen, de knepen van het vak. Soms ontmoeten de generaties elkaar ergens op een kruispunt, op een open plek in het woud. De toneelspelers, de komedianten, de troubadours, om er tot in het diepste der diepten te vieren waar ze zo van houden. De nobele kunst van het toneelspelen. Dan gaan de stenen praten, dan gaat het bos wandelen, dan gaan de vissen vliegen.

Boem! Paukeslag!

Maar hij weet het niet meer. Hij weet niet meer waar zijn schrijver naar op weg was. Hij is zijn draad kwijtgeraakt. Hoe langer dit akelige moment duurt, hoe moeilijker het wordt om de woorden te vinden. De angst om ze voorgoed kwijt te zijn valt Willem aan vanaf de zijflank. Souffleurs zijn al jaren uit de mode, dus daar kan hij zich niet op beroepen. Wat mist hij die bedreven, onzichtbare fluisteraars vooraan in een hokje net onder het toneel. Daar ergens voor het voetlicht zaten zij als steun en toeverlaat voor als je het tekstuele noorden even kwijt was. Het maakt zijn eenzaamheid alleen maar groter.

© 2022 Manteau / Standaard Uitgeverij nv,

Franklin Rooseveltplaats 12, B-2060 Antwerpen en Wim Opbrouck

The logo for 'Te Gek!?' features the word 'TE' in a small, black, sans-serif font above the word 'GEK!?' in a larger, bold, black, sans-serif font. A diagonal line crosses the logo from the top-left to the bottom-right.

maakt van
het hoofd
een zaak

Deze uitgave kwam tot stand
in samenwerking met Te Gek!?

Vertegenwoordiging in Nederland:

New Book Collective, Utrecht

www.newbookcollective.com

Eerste druk mei 2022

Omslagontwerp en opmaak binnenwerk

Bruno Vergauwen

Zetwerk

Ready2Print

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

ISBN 978 90 223 3801 8

D/2022/0034/281

NUR 301